

Ригведа
X, 90
(Гимн Пуруше)

सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् ।
स भूमिं विश्वतो वृत्वात्यतिष्ठदशाङ्गुलम् ॥ १ ॥

śīrṣan *n* – голова;
puruṣa, rīṣuṣa *m* – человек, мужчина, душа, мировой дух; *nom. pr.* Пуруша, первочеловек,
из которого была создана вселенная;

akṣan *n* – глаз;

pad *m* – нога;

viśvatas *adv.* – кругом, со всех сторон (от viśva – все, каждый);

var V. P. – покрывать, прятать;

atī – над, сверх, по;

aṅgula *m, n* – дюйм, ширина большого пальца (от aṅguli *f* – палец);

पुरुष एवेदं सर्वं यद्भूतं यच्च भव्यम् ।
उतामृतत्वस्येशानो यदन्नेनातिरोहति ॥ २ ॥

bhavya (*p.n.om bhū*) – будущий, хороший; *n* будущее, счастье,

uta – тоже, и ;

amṛtva *n* – бессмертие;

īśāna – владеющий, господствующий;

ruh I P. – расти, подниматься;

एतावानस्य महिमातो ज्यायाँश्च पूरुषः ।
पादो ऽस्य विश्वा भूतानि त्रिपादस्यामृतं दिवि ॥ ३ ॥

etāvant – столь большой, столь великий;

mahiman *m* – величие; благородство;

jyāyañs *cpv.* – более старший, более старый;

pāda *m* – нога, четверть ч.-л.;

त्रिपादूर्ध्व उदैत्पुरुषः पादो ऽस्येहाभवात् पुनः ।
ततो विष्वङ् व्यक्रामत्साशननाशने अभि ॥ ४ ॥

ūrdhva – вверх, обращенный вверх;

viśvañc – распространяющийся во все стороны;

vikram I P. – выступать, выходить;

aśana *n* – еда, пища;

तस्माद्विरळजायत विरजो अधि पूरुषः ।
स जातो अत्यरिच्यत पश्चान्द्रुमिमथो पुरः ॥ ५ ॥

viraj *f* – *им собств.*, женское начало вселенной;

adhi + Abl. – из;

atiric VII P. – превосходить;

paścād *adv.* – сзади;

puras *adv.* – спереди;

यत्पुरुषेण हविषा देवा यज्ञमतन्वत ।
वसन्तो अस्यासीदाज्यं ग्रीष्म इध्मः शरद्धविः ॥ ६ ॥

havis *n* – жертвенное возлияние, жертвенный дар;
 tan VIII Ā.– тянуть, распространять, выполнять, составлять;
 ājya *n* – жертвенное масло;
 idhma *m, n* – дрова, топливо;

तं यज्ञं बर्हिषि प्रौक्षन् पुरुषं जातमग्रतः ।
 तेन देवा अयजन्त साध्या ऋषयश्च ये ॥ ७ ॥

barhis *n* – жертвенная священная солома, подстилка из особой травы;
 prokṣ (pra-ukṣ) I P. – брызгать, орошать, кропить;
 agratas *adv.* – вначале (от agra – первый, начало);
 sādhya *m* – святые, класс полубогов;

तस्माद्यज्ञात् सर्वहुतः संभृतं पृषदाज्यम् ।
 पशून् ताँश्चक्रे वायव्यानारन्यान् ग्राम्याश्च ये ॥ ८ ॥

sambhar III P.– обеспечивать, сводить вместе, кормить, собирать;
 pṛṣat – пестрый;
 pṛṣadājya *n* – крапчатое масло (масло, смешанное с кислым молоком);
 vāyavya – имеющий отношение к ветру и воздуху;

तस्माद्यज्ञात् सर्वहुत ऋचः सामानि जज्ञिरे ।
 छन्दांसि जज्ञिरे तस्माद्यजुस्तस्मादजायत ॥ ९ ॥

ṛc *f* – блеск, сияние, священная песня, гимн, собрание гимнов;
 sāman *n* – гимн, хвалебная песнь, напев, ведические гимны, стихи;
 chandas *n* – песня, священный гимн, метрика, стихосложение;
 uajus *n* – ритуальная формула при жертвоприношении;

तस्मादश्वा अजायन्त ये के चोभयादतः ।
 गावो ह जज्ञिरे तस्मात् तस्माज्जता अजावयः ॥ १० ॥

ubhayādat – имеющий челюсти (два ряда зубов – сверху и снизу);
 aja *m* – коза;
 avi *m* – овца;

यत्पुरुषं व्यदधुः कतिधा व्यकल्पयन् ।
 मुखं किमस्य कौ बाहू का ऊरू पादा उच्येते ॥ ११ ॥

vidhā III P.– разделять, распределять, расчленять;
 katidhā – сколько частей?
 kalpa (caus. om kalp) – расчленять, готовить, приводить в порядок, образовывать;
 tūm *m* – бедро;

ब्राह्मणो ऽस्य मुखमासीद्बाहू राजन्यः कृतः ।
 ऊरू तदस्य यद्वैश्यः पद्भ्यां शूद्रो अजायत ॥ १२ ॥

gājanya *m* – воин, представитель второй касты;

चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षुः सूर्यो अजायत ।
 मुखादिन्द्रश्चाग्निश्च प्राणाद्वायुरजायत ॥ १३ ॥

candramas *m* – луна;
 grāṇa *m* – дыхание;

नाभ्यां आसीदन्तरिक्षं शीष्णो द्यौः समवर्तत ।

पद्भ्यां भूमिर्दिशः श्रोत्रात्तथा लोकाँ अकल्पयन् ॥ १४ ॥

nābhi *f, m* – пупок, центр;
antarikṣa *n* – воздушное пространство;
sañvart I *Ā.* – возникать, происходить;
śrotra *n* – ухо;

सप्तास्यासन् परिधयस्त्रिः सप्त समिधः कृताः ।

देवा यद्यज्ञं तन्वाना अबधन् पुरुषं पशुम् ॥ १५ ॥

paridhi *m* – ограда вокруг жертв. огня (обычно 3 зеленые ветки);
samidh *f* – дрова, полено;

यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ।

ते ह नाकं महिमानः सचन्त यत्र पूर्वे साध्याः सन्ति देवाः ॥ १६ ॥

nāka *m* – небо;
sac I *Ā.* – следовать за к.-л.;
pūṅva – первый, предшествующий, прежний.